

Amik Annamária – György Andrea

PANASZOLKODÁS A PUSZTÁBAN

NICOLE KRAUSS: *SÖTÉTLŐ ERDŐ*. FORDÍTOTTA
MESTERHÁZI MÓNKA. MAGVETŐ, BUDAPEST, 2018.

GyA: „Epstein eltűnése idején három hónapja lakott Tel-Avivban”. A *Sötétlő erdő* első mondata tökéletes példája a hatásos nyitánynak, a regényíró által bedobott narratív horognak, amelyet nemcsak a történetcentrikus olvasó hajlamos rögtön bekapni. Aztán továbbhaladva a regényben, amelynek tényalapját a kiadatlan Kafka-kéziratokhoz kapcsolódó per képezi, várjuk, hogy megértsük a mondattal bevezetett nyomozás előrevetett epizódjának a szerepét a történetben. De később kiderül, hogy a jelenetnek a figyelemfelkeltésen kívül semmi funkciója sincs.

AA: Bár a két váltakozó történet-szál nem érintkezik egymással, több közös elem figyelhető meg bennük: mindkét szereplő felső középosztálybeli New York-i zsidó, mindkettő kiábrándult a házasságából, mindkettő számára a Hilton a felfedezőút kiindulópontja, a sivatag pedig a végpontja, mindkettő egy beavató személlyel találkozik, akitől egy paksamétát kap, és aki egy fontos személy házához irányítja őket.

GyA: Krimiként indul a regény, de aztán teljesen váratlanul szembe találjuk magunkat az „extrém brutalista” stílusban épült tel-avivi Hilton szállóról készült fekete-fehér fotókkal, amelyek a dokumentumregény műfajára játszanak rá. A fülszövegbe kapaszkodva (soha életemben nem olvasok többé fülszöveget), amely a zsidó misztikára céloz, két krízishelyzetben lévő ember megvilágosodásának a történeteként próbáltam olvasni a regényt, hogy kiderüljön: ezúttal is tévúton járok. A szerző feldob nem egy lehetőséget az értelmezésre, és otthagyt velük a semmiben, ahogyan hőseit a sivatagban.

AA: Epstein történetét egyes szám harmadik személyben adja elő, a Nicole-ét pedig első személyben. Nicole mintha állandóan kívülről is lát-

ná önmagát, így ez a két hang együtt egy megosztott ént tükröz. A női narrátor személyes hangon szólal meg, egzisztenciális őrlődésén érződik, hogy Krauss saját élményeiből táplálkozik, és a CV-jük is hasonló. A két szereplő vívódásaival mégsem tudok együtt érezni, mivel hiányzik belőlük a hitteles önvizsgálat.

GyA: Ráadásul bekapcsol egy újabb szálát, beledolgoz a regénybe egy Franz Kafkáról szőtt legendát is, amely megható naivitásával a mű leglíraibb rétegét képezi. A bájos történet szerint Kafka, miután megrendezte saját prágai temetését, Izraelbe vándorolt ki, ahol egy kibucban kertészkedett, majd nekivágott a sivatagnak fákat ültetni. Komikus, ahogyan Nicole látomásaiban az Izraelben új életet kezdő Kafka az igazolványképéről jól ismert, szigorúan közepén kettéválasztott hajjal és sötét öltönyben jelenik meg.

AA: Krauss fanyar humorát kifejezetten értékeltem (például a szürrealitásban az értelem úgy robban fel, mint a reptéren a gazdátlan táska).

GyA: Már az első oldalon feltűnik a kőpadlón peckesen átgyalogoló csótány, amely egyértelműen utal Kafka *Átváltozás* című novellájára. Lehetne Epstein a csótány, a regény pedig az ő átváltozásának az abszurd története, ha a szerző következetesen érvényesítené ezt a minőséget. Az amerikai milliárdos átváltozásából, „radikális jótékonyaságából” teljességgel hiányzik a fennköltég, a végső kérdésekre adott válaszok megtalálása, és halála sem nélkülözi az abszurd vonásokat, mégis inkább nevetséges a végső jelenet, ahogyan egy film forgatása közben az idős Dávid király jelmezében színpadiasan belegyalogol a Negev-sivatagi naplementébe.

AA: Kafka *Amerika* című regényének egy másik címe *Az elkallódott fiú*, ami az angol változatból fordítva *Az eltűnt ember*, akárcsak Epstein. A Friedman szájából elhangzó abszurd magyarázat arra, hogy miért lett mégis *Amerika* címen ismert ez a regény, egészen élvezetes lehetett volna.

GyA: A sivatag mágnesként vonzza mindkét szereplőt. Mondhatnánk azt is, hogy az ószövetségi pusztába, az isteni kinyilatkoztatás, a lelki megtisztulás, a spirituális értékekre koncentráló élet helyszínére vágynak, ahol próbatételeket szenvednek el. Nicole kis híján belehal az itt szerzett élményeibe, csak nem érthető, hogy miféle válaszokat talál egzisztenciális kérdéseire?

AA: Ebből a spiritualitásból hiányzik az egyik legfontosabb elem: nem kérdez rá a létezőkkel való etikai viszonyra, csak a léttel való tudásviszony érdekli, és ez olyan, mintha szétválasztaná a tízparancsolat két tábláját. Például megjegyzi, hogy Ábrahám kivonulása valójában az önmagából való kivonulás, hogy „teret nyisson annak, aminek Isten szánta őt”, de arról ké-

nyelmesen hallgat, hogy az ábrahámi elhívás célja az volt, hogy mások számára áldássá váljon, és hogy vajon ő, Nicole, ki számára válhatna áldássá.

GyA: Elmarad a regényben a reveláció, hacsak azt a mozzanatot nem számítjuk annak, amikor Nicole meglátja önmagát a jövőben egy szado-mazo szexjelenetben. A próbatételek jelen vannak, csak azt nem értem, hogy milyen változásokat élnek meg a szereplők e próbatételek között?

AA: Jó kérdés. Nicole filozófiai spekulációi a tendenciózus kérdéseivel a nézettségre vadászó dokumentumfilmeket idézik. A multiverzumról morfondírozva megállapítja, hogy abban értelmezhetetlenné válik a tudás és a nem tudás fogalma. Ugyanakkor többször is hangoztatja, hogy ő nem akarja a világot úgy látni, ahogy van. Mintha egy eleve kérdőjeles világról tudhatná, hogy milyen. Gyötrődéseiben így nem érzek mást, mint lázadást, pusztán a lázadás kedvéért. Számára a kibuclakó Kafka-fikció kifinomultabbnak tűnik, ezért vonzza inkább, mint a közhelyes történelmi valóság. Így a szado-mazo ábrándja nem reveláció, kérlek, hanem „hiteles” változás, amely megfelel a hitelesség egyetlen regénybeli mércéjének, az újdonságnak.

GyA: Sok elvarratlan szálát hagy a szerző, szándékoltan befejezetlen a történet is.

AA: *Fecseg a felszín, hallgat a mély...*

GyA: A Hilton és a sivatag két olyan kitüntetett hely, ahol a szereplők akár találkozhattak is volna, ám történetük mindvégig párhuzamos marad.

AA: Úgy tűnik, a thrilleres tónusokkal bemutatott Epstein-történet átírja a faültető Kafka kitalációját, hiszen Epstein is végül faültetésre adományozza vagyonát, így ez a szál lehetne akár az a kafkai regény is, amelyet Nicole alkot meg az izraeli kalandjai nyomán, beleszőve saját átalakulását is. Arra viszont én sem tudtam rájönni, miből mivé alakultak.

GyA: Nemcsak a történetük, hanem ők maguk is párhuzamosak a zsidó miszticizmussal. Pedig minden ismert eszközt bevetnek a metafizikai megvilágosodás érdekében: elszakadnak e világi kötelekeiktől (családtól, vagyontól), a Szentföldre utaznak, ellátogatnak Cfátba, a haszid zsidók híres fellegvárába, végül pedig a pusztában bolyonganak, mint ősapáik.

AA: A talmudi elem Krauss regényében csak egy hangzatos köntös, amelybe a női magazinok kedvenc témáját képező önmegvalósítási frázisokat öltözteti. Ez különösen a *cimcum* fogalmának sekélyes kezelésében érintett fájdalmasan. A *cimcum* az Isten önmagából való visszahúzódása, amellyel helyet teremt a majdani teremtménynek. De Krauss csak annyit emel ki belőle: a végest hívja a végtelen, amelyből vétetett, azzal hitegetve

önmagát és az olvasót, hogy belső válságának mélyebb gyökerei vannak. A folyamat lényegét, miértjét, a Másik iránti befogadó szeretetet teljesen mellőzi, holott ezeket az etikai vonatkozásokat olyan nagy hatású gondolkodók emelték ki, mint Emmanuel Lévinas és Simone Weil. Azonban Kraussnál teljesen hiányzik a Másik jelenléte, az önmagunk odaajándékozása. Azaz Epstein története végén mégis felmerül(ne), hiszen álmodozik egy nőről, akinek „he had nothing left but himself to give” (már csak önmagát adhatná), de a több helyen is sántító magyar fordítás sajnos megfosztja az önzetlenség eme csírájától, mert azt olvassuk: „egy nő, akinek semmije sem maradt önmagán kívül”.

GyA: Krauss rendkívül önironikusan mutatja be a zsidó identitás megélésének problémáit. Nagyon ért a hétköznapi tapasztalatok anekdotaszerű ábrázolásához. Például Nicole az Auschwitz felszabadításának emlékére kiadott és erőszakosan rátukmált fekete borítójú jegyzetfüzetbe büntudattal próbál valami mélyenszántó gondolatot beleírni, de némi küszködés után feladja, és aznapi teendőinek a listáját firkantja le. Vagy ott vannak az őt sarokba szorító lelkes izraeli olvasóival való traumatikus találkozásai. Nicole rövid, frappáns, humoros történetei mintha dialógusban állnának Epstein megállapításaival. Azaz saját magamnak ellentmondva arra kell rájönnöm, hogy mégis összeér a két szál a regényben. A regény nagyon érzékletesen: gyöngéden és mégis kíméletlen kritikával rajzolja meg a mai Izraelt, ezt a „bonyolult országot”, ahol mindenkinek van ideje...

AA: ... ahol „folyamatosan egzisztenciális válságban” élnek...

GyA: ... ahol az emberek imádják hangosan megvitatni a világ dolgait, ahol más a proxemikai távolság, mint Európában vagy Amerikában. Bár egyértelmű, hogy második hazájáról ír, Krauss megmarad a kívülálló pozíciójában, és onnan mutatja meg a sajátban az idegent.

AA: A regény lehetett volna egy abszurd thriller, ha a szerző nem rontja el a szembetűnően életrajzi ihletésű panaszokkal. De a Kafka-szál karkai hihetlenségében, a sötét játékosságban rejlő potenciált és az önkeresés súlyát eltompították a fogyasztóbarát filozófiai eszmefuttatások.